

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет

№ 5, 2013

[Назад](#)

[Головна](#)

УДК 330.366:658.016

О. І. Маслак,

д. е. н., професор, завідувач кафедри економіки,

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, м. Кременчук

І. В. Мовчан,

аспірант, Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, м. Кременчук

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ КАТЕГОРІЇ «СТРАТЕГІЧНА СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА»

О. І. Maslak,

Doctor of Economics, Professor, Head of Department of Economics,
Kremenchuk National University by Mykhailo Ostrogradskiy, Kremenchuk

I. V. Movchan,

a graduate student, Kremenchuk National University by Mykhailo Ostrogradskiy, Kremenchuk

THE ECONOMIC ESSENCE OF THE CATEGORY OF «STRATEGIC SUSTAINABILITY OF ENTERPRISE»

У статті розглянуто теоретичні аспекти та запропоновано авторську точку зору щодо трактування сутності стратегічної стійкості підприємства. Обґрунтовано розмежування таких категорій, як «стійкість» та «стабільність».

The article deals with theoretical aspects and proposes the author's views on the interpretation of the essence of strategic viability. Proved delineation categories such as «sustainability» and «stability».

Ключові слова: стійкість, стабільність, стратегічна стійкість, конкурентоспроможність, підприємство

Keywords: sustainability, stability, strategic sustainability, competitiveness, enterprise.

Постановка проблеми. Перехідний період, який тривав в економіці з кінця XX століття, приніс чимало змін, зокрема особливої актуальності набуло питання стійкості як економіки в цілому, так і окремих суб'єктів.

Українська економіка перехідного періоду основною метою підприємства визначала виживання в умовах жорсткої конкуренції та політичної нестабільності. На відміну від трансформаційного періоду, ринкова економіка своїм основним завданням вбачає стійкість підприємства в умовах чесної конкурентної боротьби. При цьому стійкість трактується не лише як здатність до виживання (яке, скоріше за все, буде винятковим випадком, крайньою точкою стійкості, що проявляється в умовах нестійкого зовнішнього середовища), а і необхідність подальшого розвитку. В таких умовах критична нестабільність зовнішнього середовища визначає досягнення основної мети підприємства - його виживання - не лише за рахунок удосконалення ефективної діяльності, а й завдяки підвищенню його стійкості. Крім того, ці питання важливі не лише в кризові перехідні періоди економічного розвитку. Останнім часом питання стійкості вийшло далеко за рамки антикризового управління, при цьому все більше уваги приділяється розгляду стійкості як фактора додаткового зростання успішності підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню стратегічної стійкості підприємства присвячено чимало наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких доцільно назвати О.А. Поліщука [9], В.Б. Галушко [2], Л.Л. Куц [6], О.С. Дуброву [3], Н.В. Шандову [12], С.П. Бараненка та В.В. Шеметова.

Незважаючи на чисельність досліджень в області стратегічної стійкості на сьогодні не існує єдиного взаємоузгодженого тлумачення даної категорії, а більшість вчених сприймають стратегічну стійкість лише як інструмент менеджменту.

Завдання дослідження. Метою дослідження є розгляд, узагальнення та обґрунтування власного тлумачення категорій «стійкість» та «стратегічна стійкість підприємства», а також на основі теоретичної обробки наукових джерел здійснити розмежування понять «стійкість» та «стабільність».

Виклад основного матеріалу. В умовах ринкової економіки діяльність суб'єкта господарювання постійно піддається впливу різноманітних факторів, в тому числі негативних зовнішніх чинників, зумовлених зростанням конкуренції на ринку та нестабільним соціально-економічним становищем. Така ситуація може призвести як до позитивних, так і негативних змін підприємства. В таких умовах функціонування, забезпечення стратегічної стійкості підприємства і мінімізація економічних ризиків є необхідною умовою існування.

Перш ніж перейти до розкриття поняття «стратегічна стійкість підприємства» дослідимо спочатку основні теоретичні аспекти категорії «стійкість».

На сьогодні в науці існує безліч формалізованих визначень «стійкості», які напряму залежать від сфери використання даного поняття. Термін «стійкість» в економіку був запозичений з математики ще у 1979 році, але досить загальноновживаним став в період трансформації економіки та розвитку ринкових відносин.

Термін «стійкість» поширений не лише в економіці, його застосовують, і він є об'єктом вивчення у природничих, гуманітарних та технічних науках протягом багатьох років. Наприклад, в екології «стійкість» розглядають як «здатність екосистеми зберігати свою структуру і функціональні особливості під впливом зовнішніх факторів» [7, с. 308].

Головна проблема в дослідженні стійкості підприємства полягає саме в тому, що вона сприймається як здатність і як стан, тобто простежується дуалізм. Як здатність – може бути стійке економічне становище чи нестійке, як стан – економічна система може мати внутрішній потенціал стійкості. В той же час, сама економічна система (підприємство) при переході від абсолютної нестійкості до абсолютної стійкості не змінюється, змінюється лише її становище відносно зовнішнього середовища або ж змінюється саме зовнішнє середовище.

Таким чином, стійкість – це не просто здатність і не просто стан системи, а здатність, що проявляється в положенні системи, яке залежить від її відношення до ринкового середовища.

Перелік визначень поняття «стійкість» є досить різноманітним, але в нашому випадку, ми вважаємо доцільним розглянути дане поняття з точки зору економічної категорії в розрізі певних критеріальних відмінностей.

В. Ячменюва вважає, що стійкість у загальному вигляді зумовлена можливостями внутрішніх енергоматеріальних сил елементів організації, які здатні підтримувати її у межах характерної для неї рівноваги і які відповідно дають можливість організації зберігати структуру і виконувати свої функції стійко та надійно [13, с. 35].

Деякі науковці, зокрема К. Нужний, В. Рошин, В. Сумин ототожнюють стан рівноваги зі стійкістю. Але слід пам'ятати, що термін «стійкість» лише пов'язаний із станом рівноваги та не є ідентичним йому за змістом.

Останнім часом вітчизняні вчені дедалі частіше вживають замість терміна «стійкість» поняття «стабільність». Дана ситуація скоріше за все пояснюється тим, що в

іноземній літературі використовується переважно єдиний термін «stability» – стійкість, сталість, стабільність.

Стабільність та стійкість як характеристики діяльності підприємства досить близькі поняття. На нашу думку, на відміну від стійкості, що передбачає здатність системи протистояти негативним впливам, стабільність зосереджена на здатності до постійного відтворення. Стійкими підприємство стає завдяки своїй стабільності. Стійкість передбачає постійні зміни в процесі виробничо-господарської діяльності, а стабільність – це стала якісна характеристика.

Пустуєв А.Л. вважає стійкість за можливість відновлювати свою діяльність в умовах мінливого зовнішнього середовища [10, с. 31]. Проте, слід зазначити, що в даному випадку термін «стійкість» більше схиляється до здатності відроджувати, а як відомо така ситуація притаманна підприємствам після кризи ліквідності. Ми вважаємо, що стійкість як раз і полягає в здатності протистояти кризовим проявам.

Іванов В.Л. надає більш деталізоване тлумачення, вчений зазначає, що стійкість – це здатність не відхилитися від свого стану (статичного або динамічного) при різних внутрішніх і зовнішніх дестабілізуючих впливах за рахунок ефективного формування і використання фінансових, виробничих і організаційних механізмів [4, с. 125].

Найбільш узагальнююче, ґрунтовне і комплексне визначення стійкості, на нашу думку, подано в роботі Поліщука О.А. Вчений стверджує, що саме стійкість є здатністю економічної системи (економіки в цілому, галузі, підприємства) оптимально використовувати свій потенціал, що дає змогу швидко адаптуватися до динамічних змін зовнішнього середовища, в довгостроковій перспективі, задовольняючи потреби всіх учасників господарської діяльності [9, с. 371].

Враховуючи значний обсяг наукових праць у визначенні сутності поняття «стійкість» ми пропонуємо своє бачення даної категорії. На нашу думку, стійкість – це категорія, яка відображає здатність економічного об'єкта зберігати свої основні параметри функціонування та розвитку, незважаючи на можливі ризики, конкурентну боротьбу та негативний вплив ринкового середовища.

При вивченні питань, пов'язаних зі стійкістю підприємства, науковці найчастіше оперують категоріями «стратегічна стійкість» або ж «економічна стійкість».

Термін «економічна стійкість» вперше вжитий при розгляді проблем обмеженості природних ресурсів, які призвели до виникнення енергетичних криз 1973 та 1979 років. Основою розробленої концепції економічної стійкості стало забезпечення потреб суспільства в умовах обмеженості ресурсів.

Численні дослідження вказують на те, що більшість вчених, зокрема Крейдич І.М., Шандова Н.В. [12, с. 170] та Овчар О.О. виділяють стратегічну стійкість як необхідну складову економічної стійкості з позиції часу. Ми підтримуємо існування такої точки зору, та вважаємо за необхідність додати, що термін «стратегічна стійкість» точніше розкриває здатність підприємства не лише зберігати поточну економічну стійкість за наявності дестабілізуючих факторів, а й досягати стратегічних цілей розвитку.

Хоча впродовж останніх кількох років категорія «стратегічна стійкість підприємства» порівняно часто вживається в науковій літературі, проте чіткого тлумачення досі не існує.

Системна обробка економічних наукових даних дала змогу виділити чотири основних підходи щодо тлумачення сутності поняття «стратегічна стійкість підприємства» (таблиця 1).

Досить цікаву думку щодо визначення сутності поняття «стратегічна стійкість» обґрунтували Коваленко Н.В. [5, с. 23], та Базіліньська О.Я. Вчені стверджують, що саме конкурентоспроможність є основою стратегічної стійкості підприємства. Отже, виходить, що науковці пріоритетом вважають досягнення конкурентних переваг.

Звичайно ми погоджуємося, що конкурентоспроможність є досить важливим індикатором для стійкості і пропонуємо розглядати ці два поняття в тісному взаємозв'язку.

Конкурентоспроможність підприємства передбачає постійну взаємодію із споживачами товарів та послуг, постачальниками і конкурентами. Тобто, конкурентоспроможність простежується на кожному етапі виробництва, розподілу та реалізації продукції. Важливість даної категорії в часі зазвичай підкріплена сприянням досягненню підприємством стратегічної стійкості.

Таблиця 1.
Система основних поглядів щодо тлумачення поняття «стратегічна стійкість підприємства»
(авторська систематизація)

Підхід	Представники	Суть	Авторський погляд
Системний підхід	О.В. Арєф'єва [1], О.О. Воронов, С.І. Рубанов, М.М. Шпак	Стратегічна стійкість є складною системою з притаманними їй принципами, а саме: цілісність, множинність, динамічність	До наведених принципів стійкості слід додати структуризацію (здатність аналізувати складові елементи зокрема у взаємозв'язку та взаємозгодженості)
Ринковий підхід	О.М. Загорулькін, Ю.А. Сімах [10]	Основна мета стратегічної стійкості – здатність пристосовуватися до динамічного ринкового середовища, яке є основною загрозою для підприємства	Ефективна політика керівництва здатна не лише нейтралізувати згубний вплив динамічного середовища, але й отримати з цього користь.
Концептуальний підхід	О.В. Каспиров, В.С. Митюшин, О.А. Матушевська [8]	Стратегічна стійкість є узагальнюючим поняттям інтегрованої здатності підприємства задовольняти потреби споживача, отримуючи при цьому максимальні вигоди та нейтралізуючи негативні фактори впливу	Доцільно додати, що стратегічна стійкість – це не просто здатність, вона є станом розвитку, коли притаманні йому соціально-економічні параметри за будь-яких негативних факторів зберігають економічну рівновагу та є гарантом виробничо-господарської діяльності
Комплексний підхід	М.М. Єрмошенко, О.С. Дуброва [3]	Стратегічна стійкість - це комплексна характеристика здатності підприємства до підтримки його функціонування в умовах конкуренції в довгостроковій перспективі, що становить основу забезпечення стійких конкурентних переваг	Комплексна характеристика вказує на наявність системи складових, які повинні бути чітко визначені та мають бути доцільними (наприклад, не доцільно для підприємств хімічної промисловості за пріоритетну складову брати екологічну стійкість тощо).

В деякій мірі можна стверджувати, що конкурентоспроможність на кожному етапі виробничо-господарської діяльності накопичує ресурси та сприяє досягненню стратегічної стійкості в перспективі. Згодом стратегічна стійкість створює всі умови для підвищення конкурентоспроможності, а саме зростання вартості бізнесу та зміцнення позицій на ринку. В такому варіанті умовою її забезпечення уже виступає саме стратегічна стійкість. Дана ситуація вказує на прямопропорційну залежність понять «конкурентоспроможність» і «стратегічна стійкість», що в черговий раз доводить необхідність розгляду цих двох понять у взаємодії та взаємозгодженості.

Розглянувши вище наведені підходи, можна зробити висновок, що:

1. На сьогодні не існує єдиного підходу щодо визначення даної категорії.
2. В кожному з наведених тлумачень присутні як переваги, так і недоліки.

3. Досліджуючи стратегічну стійкість не можливо дотримуватися якогось одного погляду, для отримання більш точного поняття необхідно їх синтезувати.

Детальний аналіз поглядів вчених щодо розуміння змісту поняття «стратегічної стійкості» дав змогу сформувати своє тлумачення.

Отже, на нашу думку, «стратегічна стійкість підприємства» - це комплексна характеристика, яка свідчить про здатність підприємства сформувати, розвивати та тривалий час зберігати лідируючі позиції на ринку споживачів товарів та послуг в умовах нестабільного ринкового середовища, обмеженості природних ресурсів, високорозвинених передових технологій, забезпечуючи при цьому зростання прибутку та зменшення затрат

Таким чином, в авторському тлумаченні враховано:

- 1) необхідність формування та забезпечення відповідного стану та параметрів розвитку підприємства в умовах нестабільності економічного середовища;
- 2) основна суть стратегічної стійкості полягає в здатності підприємства протистояти негативним кон'юнктурним коливанням та збереженні лідируючих

позицій;

3) необхідність підтримки стратегічної стійкості підприємства як важливої умови успішного розвитку.

Висновки. В умовах динамічного ринкового середовища підприємствам досить важко втримати необхідний рівень розвитку, цьому сприяють жорстка конкуренція та негативний вплив зовнішніх факторів. Саме за таких обставин будь-який суб'єкт господарювання першочерговим завданням визначає досягнення стійкості, точніше - стратегічної стійкості.

На підставі системної обробки наукової інформації ми запропонували власне тлумачення поняття «стратегічна стійкість». Також в процесі дослідження ми визначили, що саме стратегічна стійкість найбільш точно розкриває функції та задачі підприємства щодо протидії негативним факторам ринкового середовища та забезпеченні подальшого ефективного функціонування.

Невирішені питання. В наступних дослідженнях слід зосередитися на характеристиці складових стратегічної стійкості та їх інтегральній оцінці, що дасть змогу визначити загальний рівень стратегічної стійкості.

Список використаної літератури:

1. Ареф'єва О. В. Стратегічне забезпечення життєвого циклу підприємства / О. В. Ареф'єва // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 3(81). – С. 43–50.
2. Галушко В.Б. Механізм забезпечення стратегічної стійкості підприємства: його складові, ознаки та принципи функціонування / В.Б. Галушко // Формування ринкової економіки: зб. наук. праць. – Вип. 21. – К.: КНЕУ, 2009. – С. 57 - 67.
3. Дуброва О.С. Стратегічна стійкість підприємства: складові та напрями її забезпечення /О. С. Дуброва // Вісник Хмельницького нац. у-ту. – 2010. – №1. – Т. 1. – С. 15 – 19.
4. Іванов В.Л. Управління економічною стійкістю промислових підприємств (на прикладі підприємств машинобудівного комплексу) / В.Л.Іванов; Східноукр. нац. ун-т ім. В.Даля. - Луганськ, 2005. - 266 с.
5. Коваленко Н.В. Вплив підвищення економічної стійкості промислових підприємств на їх конкурентоспроможність / Коваленко Н.В. // Економічні науки. - №2 (6), 2010. – С. 22 – 26.
6. Куц Л.Л. Роль ділової репутації у забезпеченні стратегічної стійкості підприємства // Л.Л. Куц // Економіка: проблеми теорії і практики. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2009. – Вип. 255. – Т.1. – С. 282 – 286.
7. Лекарев С.В. Бизнес и безопасность. А+Я: толковый терминологический словарь / С.В. Лекарев, В.А. Порк; [под ред. А.И. Гурова, Б.С. Тетерина]. – М.: ЦКСИиМ. - 1995. – 336 с.
8. Матушевська О.А.. Визначення зовнішніх факторів стійкості підприємств промисловості / О.А. Матушевська // Вісник СевНТУ: зб. наук. пр. Вип. 130/2012. – Севастополь, Ю 2012. – С. 126 – 130.
9. Поліщук О.А. Теоретико-методологічні основи оцінки економічної стійкості підприємств / О.А. Поліщук // Економіка: проблеми теорії і практики. – Донецьк, 2007. – Вип. 225. – Т. 2. – С. 367 – 374.
10. Пустуев А.Л. Экономический механизм устойчивости в системе управления АПК / А.Л. Пустуев, Ф.А. Степанов // Аграрный вестник Урала. – 2008. - № 12.- С. 31-32.
11. Сімех Ю.А. Визначення поняття конкурентної стійкості підприємства // Вісник Міжнародного Слов'янського у-ту. Серія «Економічні науки». – Т.10. – 2007. - №1 – С. 12-16.
12. Шандова Н.В. Оцінка загальної стійкості розвитку промислового підприємства / Н.В. Шандова // Актуальні проблеми економіки. – 2006. - №9. – С. 169 – 171.
13. Ячменьова В.М. Стійкість діяльності промислових підприємств [монографія] / В.М. Ячменьова // . – Сімферополь: – АРИАЛ. 2010. – 470 с.

Стаття надійшла до редакції 14.05.2013 р.

ТОВ "ДКС Центр"